

The Theoretical Grounds and the Practical Value of Distinguishing the Markers of Evidentiality in the Verb Paradigms of the Kartvelian Languages

Maia Lomia, Ketevan Margiani (Tbilisi)

(Ivane Javakhishvili Tbilisi State University)

DOI: <https://doi.org/10.62235/dk.3.2024.8517>

maia.lomia@tsu.ge || ORCID: 0009-0009-4695-7426

ketevan.margiani@tsu.ge || ORCID: 0009-0005-8571-3943

Abstract: Evidential verb forms of the Perfect are a common Kartvelian phenomenon. Expression of evidentiality in this case is a secondary function on the synchronic plane. Perfect evidential verb forms do not have a special morphological marker. They use lexical means to express that something has not been seen. In this way, they contrast with aorist verb forms expressing an action that was seen. Evidential verb forms of the Imperfect appear only in the non-literary Kartvelian languages (Megrelian, Laz and Svan). Out of these, in Laz, evidentiality is expressed lexically (in a descriptive way), whereas in Megrelian and Svan, evidentiality has a special morphological marker. In Megrelian, the Present and Imperfect verb forms express a seen action. They are opposed to evidential verbs in the Imperfect, which denote an unseen action. In Svan, the neutral Imperfect contrasts two forms: the Evidential Imperfect I in the superessive version and the Evidential Imperfect II. Originally, the Megrelian Evidential Imperfect I and Evidential Imperfect II, and the Svan Evidential Imperfect II were descriptive. As a result of transformation, these forms turned into organic formations and developed special markers of evidentiality. The Svan Evidential Imperfect I in the superessive version seems to have been organic from the very start. In Svan and Megrelian, evidentiality has developed as a morphological category. The segmentation and glossing of evidential verb-forms in the non-literary Kartvelian languages and the distinction of the markers of evidentiality serve important practical aims that are thematised in the present article.

Keywords: Evidentiality, Kartvelian Languages, morphological markers of Evidentiality

Introduction

Evidentiality is a universal category. It is found in every language, although the linguistic means of its expression may vary even within related languages. In some languages, evidentiality is a grammatical category, whereas in others it is a lexical-semantic feature. In cases where evidentiality is a grammatical category, the chief means of its expression is the verb.¹ Evidential verb-forms can express both non-modal and modal semantics and are of two types: perfective and imperfective.

The Kartvelian languages yield especially interesting information on the comparison of literary and non-literary languages. The group of Kartvelian (South Caucasian) languages embraces Georgian, Megrelian, Laz and Svan. Out of these, Georgian is the literary language whereas Megrelian, Svan and Laz are non-literary.

The present paper focuses on the theoretical grounds of the formation and segmentation of non-modal evidential **perfective** and **imperfective** verb forms in the Kartvelian languages.

¹ For details, see Nitsolova 2007: 122.

1. Perfective evidential verb forms in the Kartvelian languages

Perfective evidential verb forms (represented by inversive resultatives) are a common Kartvelian phenomenon. In these forms, the expression of evidentiality is a secondary function, activated on the synchronic level. According to shared opinion, they have emerged from bipersonal stative verbs as a result of inversion. Their initial meaning was resultative, and they developed the semantics of **unseen** action later.

Perfective evidential verb forms are mostly devoid of a morphological marker, they express unseen action only lexically. In this regard, they are opposed to aorist verb forms expressing **seen** actions. In this respect, the situation is similar in three Kartvelian languages (Georgian, Megrelian and Laz) while Svan behaves differently in that here, transitive perfective verbs without a preverb have developed a special marker for unseen action: the suffix *-en*. In contrast, in forms with a preverb, the expression of resultativeness is overshadowed as these forms have acquired only the capacity of denoting unseen actions. Naturally, they are also opposed to verb forms of the aorist group. Cf. the following examples:

Georgian:

(1) *da-çer-a* (PRV-write-AOR.S3.SG) – *da-Ø-u-çer-i-a* (PRV-O3-OV-write.EV_PRF.S3.SG)

Megrelian:

(2) *do-çar-u* (PRV-write-AOR.S3.SG) – *du-Ø-u-çar-u-(n)* (PRV-O3-OV-write.EV_PRF-THM-(S3.SG))

Laz:

(3) *do-ça(r)-u* (PRV-write-AOR.S3.SG) – *Ø-u-ça(r)-u-n* (O1-OV-write.EV_PRF-THM-S3.SG)

Svan:

(4) *ad-iyr-e* (PRV-write-AOR.S3.SG) – *x-a-yr-en-a* (O3-SUPV-write-EV_PRF-S3.SG)

(5) *ad-iyr-e* (PRV-write-AOR.S3.SG) – *ot-iyr-a* (PRV+O3-write.EV_PRF-S3.SG)

Thus, all the Kartvelian languages are similar from the viewpoint of the genesis of their Perfect tenses: perfective verbs are derived from stative verbs, and their primary function is to denote the result of an action. As for their secondary function, the category of evidentiality, the Svan language reveals a different situation.

2. The issue of naming perfective evidential verb forms in Svan

The Perfect tenses of Svan, also termed ‘screeves’,² are given different names in the scholarly literature. This diversity is due to the fact that different scholars use different criteria. In some cases, the names of tenses differ even in the works of one and the same author. In order to denote the Perfect tenses, Varlam Topuria uses the terms ‘Past Perfect’ and ‘Previous Past’,³ although, in some works, he names these tenses as ‘Resultative I’ and ‘Resultative II’.⁴ Aleksandre Oniani and Zurab Chumburidze refer to the same tenses as ‘Evidential I’ and

² ‘Screeve’ (mçkrivi) is a term introduced by Akaki Shanidze (1973/1980: 215). It denotes a verb paradigm that is characterised by the grammatical categories of tense and mood. The English term was coined by Howard Aronson (1982: 41).

³ ‘ნამყო სრული’ and ‘ნამყო წინარეწარსული’ (Topuria 1967a: 169 /173).

⁴ ‘Результативное I’ and ‘Результативное II’ (Topuria 1967b: 85 / 2002: 78; 1985: 2002: 121).

‘Evidential II’.⁵ Based on systematic research on the category of evidentiality and a comparison of the Kartvelian data, the tenses under analysis are here called ‘Evidential Perfect I’ and ‘Evidential Perfect II’.⁶

3. Imperfective evidential verb forms in the non-literary Kartvelian languages

Imperfective evidential verb forms have only emerged in the non-literary Kartvelian languages (Megrelian, Laz and Svan). Out of these, evidentiality is expressed lexically (in a descriptive way) in Laz, whereas in Megrelian and Svan, it has a special morphological marker. Thus, the issue of an identification of markers concerns only Megrelian and Svan.

3.1 Imperfective evidential verb forms in the Megrelian language

In Megrelian, verb forms of the Present and Imperfect express a seen action. They are opposed to Evidential Imperfect forms, which denote an unseen action as in the following examples:

(6) *čar-un-s* (write-THM-PRS.S3.SG) – *no-čar+u-e-(n)* (EV_PRF_1-write-EV_PRF_2-S3.SG)

(7) *čar-un-d-u* (write-THM-EM-IMPF.S3.SG) – *no-čar+u-e-d-u* (EV_PRF_1-write-EV_PRF_2-EM-S3.SG)

The Megrelian imperfective evidential forms (‘Evidential Imperfect I’ and ‘Evidential Imperfect II’) were analytical at the beginning. As a result of transformation, these forms turned into an organic formation and developed special markers of evidentiality.

3.1.1 The issue of naming the imperfective evidential verb forms in Megrelian

In the Georgian scholarly literature, the evidential forms are named differently because, when selecting the terms, priority was attached to either the form or the function. Giorgi Rogava comprised the imperfective evidential verb forms (paradigms with the prefix *no-*) under the common designation *nakvti* ‘feature, form’;⁷ he considered that these forms should be regarded as a separate series IV, whereas the individual screeves should be called ‘Evidential III’ and ‘Evidential IV’,⁸ because in the grammars of Kartvelian languages, the screeves of the III series denoting unseen actions were already termed ‘Evidential I’ and ‘Evidential II’. According to Izabela Kobalava, the imperfective evidential verb forms should be included in series I as they are based on the present tense and are opposed to the other screeves of the series as referring to unseen actions. Based on their content, Kobalava styled the imperfective screeves ‘Present Evidential’ and ‘Past Imperfect Evidential’.⁹ Recently, the above-mentioned screeves were named ‘Evidential Imperfect I’ and ‘Evidential Imperfect II’.¹⁰

3.1.2 The dynamics of the development of organic forms in Megrelian

In Megrelian, the imperfective evidential verb forms with the prefix *no-* are new formations as compared to other screeves. Initially, their structure was analytic in that they were based on a

⁵ ‘I თურმეობითი’ and ‘II თურმეობითი’ (Oniani 1998: 202–203; Chumburidze et al. 2007: 136).

⁶ For details, see Margiani et al. 2019: 74–76.

⁷ The terms *nakvti*, also used by Arnold Chikobava (1962), and *mčkrivi* can be regarded as being synonymous.

⁸ Rogava 1953: 17–18.

⁹ ‘აწმეოს თურმეობითი’ and ‘ნამეო უწვევებლის თურმეობითი’ (Kobalava 2001: 132).

¹⁰ Margiani et al. 2019: 74–76.

participle with the circumfix *no- -u* (e.g., **no-čkir-u* ‘cut’) in combination with forms of the auxiliary verb ‘to be’ in the Simple Present or the Past Continuous, *ore(n)* ‘is’ and *ordu* ‘was’, as in **no-čkir-u + ore(n)* ‘is (being) cut’, **no-čkir-u + ore-d-u* ‘was (being) cut’.¹¹

The final *-u* in the circumfix *no- -u* is a characteristic feature of the masdar in Zan (i.e., Megrelian and Laz); cf. *o-xačk-u* ‘to hoe’, *o-čar-u* ‘to write’ and so on.¹² In modern Megrelian speech, we find substantivised participles with a prefix *no-* such as *no-čkeri* ‘cutting’; besides, *no-* forms past participles as in *no-xačk-u-er-i* ‘fee for having hoed’.¹³

As a result of the structural-semantic transformation of imperfective evidential verb forms, we have, e.g.:

- (8) **no-čkir-u + ore(n)* ‘(sth.) is cut’ > *no-čkir-u-e*¹⁴ ‘(sbd.) is evidently cutting (sth.)’ (Evidential Imperfect I);
- (9) **no-čkir+u + *oredu*¹⁵ ‘(sth.) was cut’ > *no-čkir+u-e-d-u* ‘(sbd.) was evidently cutting (sth.)’ (Evidential Imperfect II).

In the Megrelian language, there are subjective (with the marker /v/) and objective (with the marker /m/) paradigms of conjugation of the above-mentioned verbs. It should be noted that one of the features of evidentiality is the generalisation of person. Thus, the most productive forms in the language are the third person forms of such verbs. Formally, they are alike and are not distinguished by subjective and objective markers.

The transformation has affected both form and content. On the synchronic level, the transformed forms are imperfective evidential forms of organic (synthetic) formation, containing a circumfix *no- -e*, which is a **marker of evidentiality**.¹⁶ There are several arguments in favour of this opinion:

- a) The prefix *no-* expresses the semantics of the past: “It seems that the shift of the time of the action into the past is supported by the prefix *no-* (< *na-*), used in nouns denoting former objects and in one of the forms of the past participle”.¹⁷
- b) The semantics of the evidential verb forms is defined by the past tense. The process of development of the semantics of evidentiality from Perfect tenses is universal, hence, it has developed almost equally in all Kartvelian languages.¹⁸
- c) The reduction of the Megrelian auxiliary verb *ore(n)* ‘is’ > *-e*: in Megrelian *-e*, together with *no-*, forms a circumfix expressing evidentiality, whereas the 3rd person marker in Megrelian is the suffix *-n*.

¹¹ Rogava 1953: 23.

¹² Chikobava 1936: 177–178 / 2008: 183–184.

¹³ Rogava 1953: 23.

¹⁴ In Megrelian, the auxiliary verb may be reduced from left to right and vice versa.

¹⁵ With the sequence **ore-d-u > or-d-u > -d-u*; *-d-* is a marker of continuous tense, and *-u* is the marker of a 3rd person subject.

¹⁶ Kurdadze et al. 2017: 18.

¹⁷ „მოქმედების დროის უკან გადატანას, როგორც ჩანს, ხელს უწყობდა ნო- (< ნა-) პრეფიქსი, რომელიც წინა ვითარების სახელებისაგან დროის მიმდევრობის ერთ-ერთ წარმოებაშია გამოყენებული“ (Kobalava 2001: 134 n. 1).

¹⁸ Cf. Chikobava 1962; Arabuli 1984; Beridze 2009; Topadze 2011; Kurdadze et al 2017.

- d) Semantic and formal differences: imperfective evidential verb forms differ from forms of the simple and continuous Present in the semantics of unseen vs. seen action. Formally, the difference is marked by the circumfix *no-* – *-e*, and this very circumfix serves as a marker of evidentiality; cf.:

(10) *čaruns* ‘is writing’ (Simple Present) vs. *nočarue* ‘is evidently writing’ (**načerava*).¹⁹

(11) *čarundu* ‘was writing’ (Past Continuous) vs. *nočaruedu* ‘was evidently writing’.

- e) The suffix *-u* does not fulfil the function of a marker of evidentiality: the semantics of evidentiality (i.e., unseen action) was added to the organic (synthetic) form by the past tense prefix *no-*, the suffix *-u* did not express a tense meaning. On the synchronic level, it has survived in imperfective verbs, albeit devoid of its function.

3.2 Imperfective evidential verb forms in Svan

In underlining the complex nature of the Svan verb, Varlam Topuria noted the formation of screeves in Svan that differ from Georgian formations.²⁰ In the Svan verb conjugation, the Resultative is an especially complex screeve, due to its complicated formation and diversified semantics.

3.2.1 The issue of naming the imperfective evidential verb forms in Svan

In Topuria’s treatise, the screeves peculiar of the Svan language belong to series I and are named ‘Evidential I’ and ‘Evidential II’. According to Aleksandre Oniani, these screeves should represent a separate series IV.²¹ Later, the evidential verb forms of the first series – ‘Evidential I’ and ‘Evidential II’ – were termed ‘Evidential Imperfect I’ and ‘Evidential Imperfect II’.²²

3.2.2 Structural analysis of the imperfective evidential verb forms in Svan

In Svan, the neutral Imperfect is represented by two different formations: the ‘Evidential Imperfect I’ in superessive version and the ‘Evidential Imperfect II’. The form expressing the superessive version is characterised by the suffixes *-ina/-una*.²³

(12) *xäbm-ina / -una* ‘sbd. was evidently binding (sth.) to sth.’

Varlam Topuria divided the suffixes *-ina / -una* into two parts as *-in-a / -un-a* but he said nothing specifically about the origin and function of their elements.²⁴ Oniani regarded *-ina/-una* as unseparable units.²⁵ According to later literature, the suffix *-un / -in* is a marker of evidentiality.²⁶ This opinion is based on several factors:

¹⁹ A western Georgian dialectal form (Imeretian, Rachian).

²⁰ Topuria 1967: 18.

²¹ Oniani 1998: 205. Cf. G. Rogava’s opinion regarding evidential verb forms in Megrelian (see 4.1.1 with n. 8 above).

²² Margiani et al 2019: 74–76.

²³ Topuria 1967: 130–131.

²⁴ Topuria 1967: 130–131.

²⁵ Oniani 1998: 205–206.

²⁶ Margiani-Subari 2008–2009: 132.

- a) The Evidential Imperfect I is opposed to the Past Continuous; the semantic and formal markers of this opposition are reference to unseen action and the suffix *-un/-in*; cf.:
- (13) *xäbm-in-a /-un-a* ‘sbd. was evidently binding (sth.) to sth.’ vs. *xabämda* ‘was binding’.
- b) The suffix is also found in the Evidential Imperfect II. The meaning of the Evidential Imperfect II is precisely expressed by the forms of the type *naq̄vareba* ‘sbd. loved (sbd.)’ found in western Georgian dialects (Imeretian, Rachian); cf. the Megrelian Evidential Imperfect I with the prefix *no-*.

The Svan Evidential Imperfect II is especially complex from the structural viewpoint: it builds upon the Present stem, combined with a prefix *lə-ma-* and a suffix *-un-e*; in addition, the forms may appear with an additional copular verb. In the formation of this screeve, *-ma-* is often reduced to *-m-* due to the regular syncope of vowels in second syllables; as usual, the vowel is retained in the Lower Svan dialect of Lentekhi.²⁷ In the suffix *-un-e* the *-e* is often omitted; therefore, the preceding vowel appears either contracted or in an unlauded form. As a result of the phonetic change, the final form of the formant is then *-in* (*-un-e* > *-iin* > *-win* > *-in*). The forms without the final *-e* in the 3rd person are chiefly found without the auxiliary verb:

- (14) **lə-ma-dagr-un-e+li* vs. **lə-ma-dagr-un-e* > *lə-m-dagr-iin* > *lə-m-dag(w)r-in* ‘sbd. was killing (sbd.)’ (cf. Georgian **naklava*).²⁸

Varlam Topuria considers *lə-* to be the prefix of a past participle²⁹ and *-ma-* to be a marker of active voice (Topuria 1967: 134–135). As for the prefix *m(a)-*, the scholar solely notes that “its function (like the function of the suffix *-un[/-in]*) is yet to be studied”³⁰ (Topuria 1967: 135). However, both V. Topuria and A. Oniani mention the formants *mə-* – *-e* and *mə-* as markers of the past participle that freely substitute the prefix *lə-* (Topuria 1967: 221; Oniani 1998: 269). In our opinion, in the screeve under analysis, *-mə-* is also obtained from a participle. The function of this marker in this case is to denote activity/duration of an action regardless of the voice of the verb.

In Georgian, Svan forms of the ‘Evidential Imperfect II’ are rendered analytically by using the Imperfect with the adverb *turme* (‘evidently, apparently’). It is well-known that the Georgian Imperfect expresses a continuous action; thus, this screeve denotes an ongoing process in the past.

The suffix *-une* is divided by Topuria into the elements *-un* and *-e*. As in other screeves, *-un-* here is a marker of evidentiality. Givi Matchavariani notes that the suffix *-un* is archaic,³¹ thus matching our own opinion regarding the origin of this suffix; the differentiation of its function based on screeves must have emerged later. On the synchronic level, the semantic function of the suffix *-un-* is to express **evidentiality** (in the sense of unseen or improbable action).³² Maybe

²⁷ E.g., in *ləmageli* ‘sbd. was evidently building’ (Topuria 1967: 131).

²⁸ Dialectal form (Imeretian, Rachian).

²⁹ Topuria 1967: 134.

³⁰ „-ე რომ -უნ- ელემენტის კუთვნილება არ არის, იქიდან ჩანს, რომ -უნ-ის გარეშეც შეიძლება ზმნაში გვეკონდეს: ბზ. ღემერდ-ე-ლი... ეცრ. ღემერდ-ე-ლი...; ... სხვა ფორმანტთა (-მა-, -უნ-ის) ფუნქცია სარკვევია“ (Topuria 1967: 134–135).

³¹ Matchavariani 1974:131.

³² Improbability is expressed in modal (epistemic-evidential) screeves which are not being discussed at this point.

at an earlier stage the suffix *-une* was either a stem ending of certain verbs or a functionally non-differentiated suffix.

4. Conclusions

A systemic analysis of the verb paradigms has proven that among the Kartvelian languages, morphological markers of evidentiality are found only in Svan and Megrelian. Among these, the process of grammaticalisation of evidentiality is more vivid in Svan.

In Svan, there are special suffixes of evidentiality for verbs forms in the Perfect (*-en*) and Imperfect (*-un*). In Megrelian, however, a comparable suffix is found only in forms of the Imperfect. Hence we may conclude that

- a) in Svan, the ‘Evidential Perfect I’ and the ‘Evidential Imperfect I’ in superessive version were organic (synthetic) formations from the very start, whereas
- b) the Megrelian ‘Evidential Imperfect I’ and ‘Evidential Imperfect II’ as well as the Svan ‘Evidential Imperfect II’ were initially analytic and developed to be organic (synthetic) formations as a result of transformation. This was the time when a special marker of evidentiality appeared in both languages.

Thus, evidentiality has developed as a morphological category in Svan and Megrelian. An appropriate segmentation and glossing of evidential verb forms in the Kartvelian languages and the identification of the markers of evidentiality has theoretical and practical significance with a view to

- a) revealing the rich capacity of the language with regard to the expression of a universal category,
- b) describing the genesis of the category of evidentiality and proving its authenticity, and
- c) serving the purpose of a consistent morphological annotation of Megrelian and Svan texts that is usable for digital analyses.

References

- Arabuli (1984): ავთანდილ არაბული, მესამე სერიის ნაკვეთულთა წარმოება დამნიშვნელობა ძველ ქართულში. თბილისი: მეცნიერება. <https://iverieli.nplg.gov.ge/handle/1234/369145>.
- Aronson (1982): Howard I. A., *Georgian. A Reading Grammar*. Columbus, Ohio: Slavica. – Corrected edition, 1990.
- Beridze (2009): მარინე ბერიძე, „პერფექტულობის გამოხატვის ზოგი საკითხისათვის ქართულში“, in ალექსანდრე კარტოზია (ed.), გურამ კარტოზია / Guram Kartoziia 75 (ქართველოლოგიური ბიბლიოთეკა / Kartvelological Library, 11). თბილისი: სეზანი, 93–104.
- Chikobava (1936): არნოლდ ჩიქობავა, ჭანურის გრამატიკული ანალიზი ტექსტებითურთ / *Analyse grammaticale du dialecte tchane (laze) avec les textes*. ტფილისი: სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის გამოცემა. Repr. in 'შრომები III, თბილისი: არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, 2008. <https://iverieli.nplg.gov.ge/handle/1234/10700>.

- Chikobava (1962): არნოლდ ჩიქობავა, „ქართული ზმნის ნაკვეთელთა დაჯგუფების პრინციპისათვის“, იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება 13, 93–107.
- Chumburidze et al. (2007): ზურაბ ჭუმბურიძე, ლელა ნიუარაძე & რამაზ ქურდაძე, სვანური ენა (გრამატიკული მიმოხილვა, ტექსტები, ლექსიკონი). ზურაბ ჭუმბურიძის რედაქციით. თბილისი: პეტიტი.
- Kobalava (2001): იზაბელა ქობალავა, „კავშირებითი კილო მეგრულში“, ენათმეცნიერების საკითხები 2001/4 (12), 111–143.
- Kurdadze et al. (2017): Ramaz K., Ketevan Margiani, Maia Lomia, “Category of Evidentiality in the Kartvelian languages: Problems, Research History, Perspectives”, *International Journal of Multilingual Education* 9, 12–22 <https://multilinguaeducation.openjournals.ge/index.php/ijml/article/view/6628/6621>.
- Matchavariani (1974): გივი მაჭავარიანი, „ასპექტის კატეგორია ქართველურ ენებში“, ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები 4, 118–143.
- Margiani et al. (2019): ქეთევან მარგიანი, რამაზ ქურდაძე, მაია ლომია, ევიდენციულობის კატეგორია ქართველურ ენებში / Ketevan M., Ramaz Kurdadze, Maia Lomia, *The Category of Evidentiality in the Kartvelian languages*. თბილისი / Tbilisi: ივანე ჯავახიშვილის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. <https://rustaveli.org.ge/res/docs/b34eb2222c043ee03ff4910134182a7c2aeb47be.pdf>.
- Margiani-Subari (2008–2009), ქეთევან მარგიანი-სუბარი, ზემოსვანურ დიალექტთა მორფო-სინტაქსური ანალიზის ზოგი ასპექტი. თბილისი: მწიგნობარი. [Abstract: <http://eprints.iliauni.edu.ge/7565/>].
- Nitsolova (2007). Руселина Ницолова, “Модализованная эвиденциальная система болгарского языка”, in Виктор Самуилович Храковский (ред.), *Эвиденциальность в языках Европы и Азии. Сборник статей памяти Натальи Андреевны Козинцевой*. Санкт-Петербург: Наука, 107–196. <https://nenadict.iling.spb.ru/publications/1736>.
- Oniani (1998): ალექსანდრე ონიანი, სვანური ენა (ფონოლოგიისა და მორფოლოგიის საკითხები). (ქართველოლოგიური ბიბლიოთეკა, 2). თბილისი: სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- Rogava (1953): გიორგი როგავა, „დრო-კილოთა მეოთხე ჯგუფის ნაკვეთები ქართველურ ენებში“, იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება 5, 17–31.
- Shanidze (1973): აკაკი შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. I. მორფოლოგია. მეორე გამოცემა (= თხზულებანი, III; ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, 15). თბილისი: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. <https://digitallibrary.tsu.ge/book/2021/july/shromebi/shanidze-qartuli-enis-gramatikis-safudzvebi-1.pdf>. – [მესამე გამოცემა] (= თხზულებანი თორმეტ ტომად, III). თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1980. <https://archive.org/details/shanidze>.
- Topadze Gäumann (2011), Manana T. G., “The Expression of Evidentiality between Lexicon and Grammar. A Case Study from Georgian”, *Linguistic Discovery* 9, issue 2. <https://journals.dartmouth.edu/cgi-bin/WebObjects/Journals.woa/xmlpage/1/article/392>; <http://dx.doi.org/10.1349/PS1.1537-0852.A.392>.
- Topuria (1967a): ვარლამ თოფურია, სვანური ენა. I. ზმნა. (= შრომები, I). თბილისი: მეცნიერება. <https://iverieli.nplg.gov.ge/handle/1234/465825>.

- (1967b): Варлам Т. Топуриа, “Сванский язык”, in Evgenij Alekseevi Бокарев & Кетеван В. Ломтатитдзе (reds.), *Языки народов СССР. IV. Иберийско-кавказские языки*. Москва: Наука, 77–94. <https://disk.yandex.ru/i/0OQL-M6F6z-LrA>. Repr. in Topuria 2002: 68–90.
- (1985): Варлам Т. Топуриа, “Сванский язык / სვანური ენა/ The Svan Language” , იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების წელიწადი / *Ежегодник иберийско-кавказского языкознания / Annual of Ibero-Caucasian Linguistics* 12, 100–148. Repr. in Topuria 2002: 91–140.
- (2002): ვარლამ თოფურიძე, შრომები. II. თბილისი: ქართული ენა. <https://iverieli.nplg.gov.ge/handle/1234/465827>.

Abbreviations

AOR	Aorist	SG	Singular
EM	Extension marker	S3	3 rd person subject
EV_PRF	Evidential Perfect	O1	1 st person object
EV_PRF_1	Evidential Perfect (prefixal element)	O3	3 rd person object
EV_PRF_2	Evidential Perfect (suffixal element)	OV	Objective version
IMPF	Imperfect	SUPV	Superessive version
MCT	Marker of continuous tense	SV	Subjective version
PRS	Present	THM	Thematic marker
PRV	Preverb		

ქართველურ ენათა ზმნურ პარადიგმებში ევიდენციულობის მარკერის გამოყოფის თეორიული საფუძვლები და პრაქტიკული ღირებულება

მაია ლომია, ქეთევან მარგიანი

(ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

DOI: <https://doi.org/10.62235/dk.3.2024.8517>

maia.lomia@tsu.ge || ORCID: 0009-0009-4695-7426

ketevan.margiani@tsu.ge || ORCID: 0009-0005-8571-3943

ევიდენციულობა უნივერსალური კატეგორიაა. იგი ყველა ენაში დასტურდება, თუმცა გამოხატვის ენობრივი საშუალებები განსხვავებული შეიძლება იყოს მონათესავე ენებშიც. ევიდენციულობა ზოგიერთ ენაში გრამატიკული კატეგორიაა, ზოგში კი მხოლოდ ლექსიკურ-სემანტიკურია. როცა ევიდენციულობა გრამატიკული კატეგორიაა, ევიდენციულობის გამოხატვის მთავარი საშუალება არის ზმნა. ევიდენციულობის ზმნური ფორმები ორგვარია: პერფექტული და იმპერფექტული. პერფექტული ზმნური ფორმები უფრო მეტად არის გავრცელებული, იმპერფექტული ფორმები კი იშვიათია და განსაკუთრებით არასალიტერატურო ენებისთვის არის დამახასიათებელი.

სალიტერატურო და არასალიტერატურო ენათა მონაცემების შესადარებლად განსაკუთრებით საინტერესო მასალას იძლევა ქართველური ენები, რადგან აერთიანებს სალიტერატურო ქართულსა და არასალიტერატურო მეგრულ, ლაზურ, სვანურ ენებს. ევიდენციულობის ზმნური ფორმები გამოხატავენ არამოდალიზებულ და მოდალიზებულ სემანტიკას.

სტატიაში განხილულია: ა) არამოდალიზებული ევიდენციულობის პერფექტული და იმპერფექტული ზმნური ფორმათწარმოებისა და სეგმენტაციის საკითხები და ბ) ევიდენციულობის მარკერის გამოყოფის თეორიული საფუძვლები.

პერფექტული ევიდენციულობის ზმნური ფორმები (ინვერსიული თურმეობითები) საერთოქართველური მოვლენაა; მათთვის ევიდენციულობის გამოხატვა მეორეული, თუმცა სინქრონიულ დონეზე გააქტიურებული ფუნქციაა. პერფექტულ ევიდენციულობის ზმნურ ფორმებს სპეციალური მორფოლოგიური მაწარმოებელი უმეტესად არ მოეპოვებათ და მხოლოდ ლექსიკურად გამოხატავენ უნახაობას; ამით უპირისპირდებიან ნახული მოქმედების გამომხატველ აორისტის ჯგუფის ზმნურ ფორმებს; ამ თვალსაზრისით სამ ქართველურ ენაში (ქართული, მეგრული, ლაზური) ერთნაირი მდგომარეობაა, ხოლო სვანური განსხვავდება მათგან; კერძოდ, სვანურში გარდამავალ უპრევერბო პერფექტულ ზმნებში უნახაობის გამოსახატავად სპეციალური -ენ სუფიქსი განვითარდა; პრევერბიან ფორმებში კი სრულად დაიხრდილა ოდენ რეზულტატიურობის გამოხატვის შესაძლებლობა და მათ მხოლოდ უნახაობის გამოხატვის უნარი შეიძინეს. ეს ფორმებიც, ცხადია, უპირისპირდება აორისტის ჯგუფის ზმნებს.

სპეციალურ ლიტერატურაში სვანური პერფექტული ევიდენციალური ზმნური პარადიგმები (მწკრივები) სხვადასხვა დასახელებით გვხვდება. ზმნურ ფორმათა სახელებების ამგვარი სიტყვით გამოწვეულია იმით, რომ სხვადასხვა მკვლევარი სხვადასხვა კრიტერიუმით ხელმძღვანელობს. ბოლო დროს განხორციელებული ევიდენციალობის კატეგორიის სისტემური კვლევისა და ქართველური მონაცემების შეჯერების საფუძველზე საანალიზო მწკრივებს ეწოდათ **ევიდენციალური პერფექტი I** და **ევიდენციალური პერფექტი II**. იმპერფექტული ევიდენციალური ზმნური ფორმები მხოლოდ არასალიტერატურო ქართველურ ენებში (მეგრული, ლაზური, სვანური) გაჩნდა; ამათგან, ლაზურში ლექსიკურადაა გამოხატული (აღწერითი წარმოებისა), ხოლო მეგრულსა და სვანურში სპეციალური მორფოლოგიური მარკერით აღინიშნება; შესაბამისად, მარკერის გამოყოფის საკითხი მხოლოდ მეგრულსა და სვანურ ენებში განიხილება.

მეგრულში იმპერფექტული ევიდენციალური ზმნური სტრუქტურული მოდელები უპირისპირდებიან ნახული მოქმედების გამომხატველ აწმყოსა და იმპერფექტის ზმნურ პარადიგმებს; აღსანიშნავია, რომ იმპერფექტული ევიდენციალური ზმნური ფორმები მეგრულში თავიდან აღწერითი წარმოების იყო; ტრანსფორმაციის შედეგად ჩამოყალიბდა ორგანული ფორმები და ევიდენციალობის გამომხატველი სპეციალური მარკერიც მაშინ გაჩნდა. მეგრულშიც აქტუალურია იმპერფექტული ევიდენციალური ზმნური ფორმების სახელებების საკითხი. ქართული სალიტერატურო ენისგან განსხვავებული მწკრივები მეგრულში პირველად გ. როგავამ გამოყო ცალკე სერიად (IV სერიად). სხვადასხვა სახელწოდების მიუხედავად, ყველა თანხმდება, რომ მათთვის საყრდენია აწმყოსა და უწყვეტლის ფუძეები და გამოხატავენ უნახაობას; ამიტომ ეწოდათ: ამ მწკრივებს **ევიდენციალური იმპერფექტი I** და **ევიდენციალური იმპერფექტი II**. მეგრულში ევიდენციალური იმპერფექტული ზმნური ორგანული ფორმები რამდენიმე ეტაპის გავლის შემდეგ ჩამოყალიბდა; კერძოდ, ნო- – -უ კონფიქსით ნაწარმოებ მიმდებარს ერთვოდა ყოფნა მეშველი ზმნა აწმყოს ან უწყვეტლის ფორმით: **ორე(ნ)** „არის“, **ორღუ** „იყო“. მეშველი ზმნები დროთა განმავლობაში გაცვდა. **ორე(ნ)** ფორმისგან მიღებული „ე“ ხმოვანი (ორე(ნ)→ ე) ნო- პრეფიქსთან დაწყვილდა და ნო- – -ე კონფიქსად გაფორმდა, როგორც ევიდენციალობის მარკერი. ამ პროცესს ხელი შეუწყო იმანაც, რომ ნო- პრეფიქსი წარსულის სემანტიკისაა; უნახაობის სემანტიკას კი წარსული დრო განსაზღვრავს.

იმპერფექტული ევიდენციალური ზმნური პარადიგმები სვანურში ქართულისაგან განსხვავებული მწკრივებია. თურმეობითი სვანური ზმნის უღლებაში განსაკუთრებით რთული მწკრივია როგორც წარმოების, ისე სემანტიკური ნიუანსების მრავალფეროვნების თვალსაზრისით. წინამდებარე სტატიაში გაზიარებულია თვალსაზრისი, რომ იმპერფექტულ ევიდენციალურ ზმნურ ფორმებს სვანურში საყრდენი ფუძისა და სემანტიკის მიხედვით ეწოდოს: **ევიდენციალური იმპერფექტი I** და **ევიდენციალური იმპერფექტი II**. იმპერფექტული ევიდენციალური ზმნური ფორმების სტრუქტურული ანალიზი სვანურში წარმოაჩენს სხვადასხვა სემანტიკის ფორმათა დაპირისპირებას; კერძოდ, ნეიტრალურ იმპერფექტს ორი ფორმა უპირისპირდება: საზედაო ქცევის **ევიდენციალური იმპერფექტი I** და **ევიდენციალური იმპერფექტი II**. საზედაო ქცევის გამომხატველ

ფორმას ემატება **-უნ-ა / -ინ-ა** სუფიქსები, რომელთა პირველი კომპონენტი (-უნ- /-ინ-) მიჩნეულია ევიდენციალობის მარკერად, რადგან უპირისპირდებიან უწყვეტელს, როგორც ნახული მოქმედების გამომხატველს. სვანურში **ევიდენციალური იმპერფექტი II** რთულია სტრუქტურულად; იგი წარმოშობით სინთეზური წარმოებისაა. ორგანულ **ევიდენციალურ ზმნურ** ფორმად ჩამოყალიბებას ხელი შეუწყო იმან, რომ ასახავდა განგრძობით მოქმედებას წარსულში. როგორც სხვა მწკრივებში, აქაც **-უნ-** ევიდენციალობის მარკერია. **-უნ** სუფიქსი არქაულია; მისი ფუნქციუს დიფერენციაცია მწკრივთა მიხედვით მოგვიანებით უნდა მომხდარიყო.

ამრიგად, ზმნური პარადიგმების სისტემური ანალიზის შედეგად გამოვლინდა, რომ ევიდენციალობის მორფოლოგიური მარკერი ქართველურ ენებს შორის მხოლოდ სვანურსა და მეგრულში დასტურდება; მათგან სვანურში მეტად არის გამოკვეთილი ევიდენციალობის გრამატიკალიზაციის პროცესი. ევიდენციალურ ზმნურ ფორმათა სეგმენტირება-გლოსირებასა და ევიდენციალობის მარკერის გამოყოფას აქვს თეორიული და პრაქტიკული ღირებულება; კერძოდ: ა. წარმოაჩენს ენის მდიდარ შესაძლებლობებს უნივერსალური კატეგორიის გამოსახატად; ბ. მიემართება ევიდენციალობის კატეგორიის გენეზისს და მის ავთენტურობას ადასტურებს; გ. გამოიყენება ტექსტების მორფოლოგიური ანოტირების დროს.